

ROGALAND
FYLKESKOMMUNE

Strategiplan for skolebibliotekene ved de videregående skolene i Rogaland 2011-2016

Being a librarian today means being more than an archivist, more than a researcher, more than an educator – it means being a guardian [of] the embattled values of knowledge, public space and sharing that animate your profession.

Naomi Klein

Vedtatt av Opplæringsutvalget 29. mars 2011

Innhold

1. Innledning

2. Mål og prioriteringer

- 2.1 Strategiplanens mål
- 2.2 Prioriteringer

3. Dagens skolebibliotek

- 3.1 Lovverk og forskrifter
- 3.2 Historikk
- 3.3 Skolebibliotekets betydning
- 3.4 Kvalitet

4. Framtidens skolebibliotek

- 4.1 Forankring i Kunnskapsløftet
- 4.2 Den informasjonskompetente eleven
- 4.3 Samvirke mellom lærer, bibliotekar og IKT-pedagog
- 4.4 Skolebiblioteket som en god og effektiv læringsarena
- 4.5 Rammer, ressurser og kompetanse

5. Oppfølging av strategiplanen

- 5.1 Møteplasser
- 5.2 Kompetanseheving
- 5.3 Skolens handlingsplan
- 5.4 Evaluering og rullering

Litteraturliste

1. Innledning

Skolebiblioteket står sentralt i norske elevers utdanning og har en viktig funksjon i å legge til rette for den informasjonskompetente eleven. For å sikre et likeverdig tilbud i hele fylket, er det nødvendig med en overordnet plan i tillegg til handlingsplaner på den enkelte skole. Derfor ble det våren 2009 nedsatt en gruppe for å utarbeide *Strategiplan for skolebibliotekene ved de videregående skolene i Rogaland - 2011-2015*. Gruppen bestod av følgende medlemmer:

Elisabeth Krohn, Opplæringsavdelingen
Lena Dommersnes, Lundehaugen videregående skole
Christiane E. Schiz Johannessen, St. Svithun videregående skole
Ellen Skaadel, Åkrehamn videregående skole
Inger Johanne Kolstad, Sandnes videregående skole

I september 2010 ble det satt ned en ny gruppe med følgende medlemmer som skulle arbeide videre med den foreslåtte strategiplanen:

Christiane E. Schiz Johannessen, St. Svithun videregående skole
Ellen Skaadel, Åkrehamn videregående skole
Ivar Walde, Stavanger katedralskole
Tore Wersland, Opplæringsavdelingen
Rolf Ketil Solberg, Opplæringsavdelingen

2. Mål og prioriteringer

2.1 Strategiplanens mål

Målet med strategiplanen er å sikre et likeverdig og kvalitetsmessig godt bibliotektilbud for alle elever ved de videregående skolene i Rogaland fylkeskommune. Dessuten skal den tydeliggjøre bibliotekets og bibliotekarenes rolle som ressurs i utviklingen av den digitale skolen og den informasjonskompetente elev.

2.2 Prioriteringer

Prioriteringer i planen er å

- gjøre skolebiblioteket til en god og effektiv læringsarena for elevene
- sikre elevenes tilgang til biblioteket hele skoledagen
- etablere samvirke mellom lærer, bibliotekar og IKT-pedagog
- bidra til at bibliotekfunksjonen blir inkludert og tatt med i pedagogisk utviklingsarbeid, jf. nivå 4, s. 4.
- skaffe fagutdannet bibliotekar i 100 % stilling på alle skoler, følge opp med faglig støtte, kompetanseutvikling og også HMS.

3. Dagens skolebibliotek

3.1 Lovverk og forskrifter

Opplæringsloven § 9-2.

Elevene skal ha tilgang til skolebibliotek.

Forskrift til opplæringslova § 21-1 Tilgang til skolebibliotek

Skolen skal ha skolebibliotek med mindre tilgangen til skolebibliotek er sikra gjennom samarbeid med andre bibliotek. Bibliotek som ikkje ligg i skolen sine lokale, skal vere tilgjengeleg for elevane i skoletida, slik at biblioteket kan brukast aktivt i opplæringa på skolen. Biblioteket skal vere særskilt tilrettelagt for skolen.

Rogaland fylkeskommune har i dag 27 videregående skoler og 2 skolesentra, med til sammen ca. 15.000 elever. Alle skolene har eget bibliotek, 2/3 av skolene har fagutdannet bibliotekar. Skolene har bibliotekar i hel stilling, bortsett fra to skoler som bruker mer enn 100 % og fem skoler som har mindre enn hel stilling.

3.2 Historikk

I begynnelsen av 90-tallet ble det satsset spesielt på skolebibliotek i Rogaland fylkeskommune. Satsingen kom som en konsekvens av at skolebibliotekstjenesten i Rogaland kom dårlig ut sammenlignet med andre fylker. I første omgang ble det opprettet 50 % bibliotekarstillinger på alle skolene. Med Reform 94 kom det en ytterligere satsing, og stillingsressursen ble økt til 100 %. I 1993 ble det utarbeidet en handlingsplan for skolebibliotekstjenesten i de videregående skolene, denne ble erstattet av en ny plan i 1996. Da handlingsplanen gikk ut i 1999, ble den ikke rullert og det har siden ikke vært noe overordnet plan.

3.3 Skolebibliotekets betydning

Skolebiblioteket må betraktes som et spesialbibliotek, og skiller seg fra andre bibliotek på flere viktige områder. Tjenesten er rettet inn mot elevene som en helt klart definert målgruppe, og er underlagt de målsettinger og læreplaner som gjelder for skolen. Skolebiblioteket er en arena hvor bibliotekfaglige og pedagogiske yrkesinteresser møtes. Skolebiblioteket skal i tillegg ivareta funksjonen som et viktig sosialt møtested og har en vesentlig miljøskapende funksjon.

3.4 Kvalitet

Ved universitetet i Gøteborg har det blitt utarbeidet en taksonomi for skolebibliotek. Den er inndelt i fire nivåer:

1. Skolebiblioteket som lagerlokale:

Systematisert samling for gjenfinning, men lite brukt i undervisningen

2. Sporadisk bruk av skolebiblioteket:

Noe opplæring i bruk av biblioteket og noe bruk av det i undervisningen, men det er opp til den enkelte lærer.

3. Strukturert planlegging av skolebibliotekbruk:

Biblioteket er integrert i undervisning og årsplaner til noen lærerteam. Disse lærerne og skolebibliotekar samarbeider om elevenes bruk av biblioteket

4. Pedagogisk utviklingsarbeid:

Skolebibliotekaren er en del av det pedagogiske personalet og bidrar med spesialkunnskap om bibliotek og litteratur og med sin informasjonskompetanse. Skolebiblioteket er inkludert i de lokale læreplanene på systemnivå (Limberg, 1990)

Skolebibliotekene i Rogaland fylkeskommune befinner på ulike nivåer. Målet må være at alle skolene skal komme på nivå 4.

Foreliggende forskning viser at følgende faktorer peker seg ut for å kunne nå nivå 4, og derved få et aktivt bibliotek som spiller en reell rolle i elevenes læringsarbeid:

- Fagutdannet bibliotekar som en del av det pedagogiske arbeidsfellesskapet
- Godt og utstrakt samarbeid mellom bibliotekar og undervisningspersonale på alle fagområder
- Bibliotekar som prioriterer utadrettet virksomhet mot elever og lærere
- Bibliotek tilgjengelig for elever og lærere i hele skoletiden
- Tilstrekkelige rammebetingelser
- Biblioteket inn i skolens virksomhetsplan og pedagogiske plattform
- Egen handlingsplan for biblioteket

4. Framtidens skolebibliotek

4.1 Forankring i Kunnskapsløftet

Læreplanens generelle del sier at "Øvelse i vitenskapelig forståelse og arbeidsmåte" krever trening av tre egenskaper:

- evnen til undring og å stille nye spørsmål
- evnen til å finne mulige forklaringer på det en har observert
- evnen til gjennom kildegransking, eksperiment og observasjon å kontrollere om forklaringen holder

Ifølge Læringsplakaten (Prinsipp for opplæringa) skal skolene blant annet

- stimulere til lærelyst og nysgjerrighet
- vektlegge samarbeid
- stimulere til å utvikle egne læringsstrategier og evne til kritisk tenkning
- fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter

Kunnskapsløftet understreker at læring hovedsakelig er resultat av en aktiv prosess hos eleven, og at læring krever arbeid og medvirkning. Men arbeidet skal tilrettelegges. Arbeidet skal være meningsfylt, og oppgavene skal være overkommelige, selv om de også kan være krevende. Det er klart formulerte forventninger og krav i reformen om at eleven skal vurderes og veiledes underveis for å kunne forstå prosessene i egen læring. Det inngår i dette at han skal medvirke i en dialog om eget læringsforløp.

Bøker er viktige: Hvilke bøker vi skal bruke, og hvordan vi skal bruke dem, er en nødvendig diskusjon i alle fag. Andre kilder for informasjon finnes i dag i rikt monn; internett kan være et skattkammer dersom en vet hvor og hvordan en skal lete.

I opplæringa er det metodefrihet: Vi er utfordret til å lage læringsforløp som er effektive for elevens utvikling av egen kompetanse. Til rådighet har vi lærebøker,

digitale verktøy og ressurser, gode planer og biblioteket. Biblioteket vil, sammen med andre redskaper, god formidling og gode relasjoner, stå sentralt i organiseringen av det arbeidet som skal gjøres.

4.2 Den informasjonskompetente eleven

Læreboka eller sentrale stoffelement i digitale baser vil være lett tilgjengelig for eleven. Når eleven skal oppøves til kritisk tenking og til refleksjon om egen læring, vil en i stor grad være avhengig av tilgang til et stort utvalg av kilder til kunnskap. Å ha gode ferdigheter i bruk av digitale verktøy og ressurser står som et viktig mål i reformen. Sammen med dette står en metodisk utfordring i å skjelne mellom gode og dårlige ressurser, og ikke minst å bli vant med å stille relevante og innsiktsfulle spørsmål som må besvares, ikke fra læreboka alene. Da er tilgang til kilder av uvurderlig betydning.

4.3 Samvirke mellom lærer, bibliotekar og IKT-pedagog

Skoleledere, lærere, IKT-pedagoger og bibliotekarer utfordres til å gjøre full nytte av alt det vi har til rådighet, slik at arbeidet med læringen kan bli så meningsfylt som mulig. Ingen enkelt instans kan gjøre dette alene, det må et samarbeid til. Dette samarbeidet må organiseres, og de ulike rollene og oppgavene må forstås. Det vil alltid skorte på tid, derfor må vi endre vår forståelse av hvordan vi må bruke tiden. Hvis ikke, vil slikt samarbeid bare bli sett på som et lite velkomment merarbeid.

Arbeidet med fag kan organiseres i emner, temaer, oppgaver og prosjekter. Det vil alltid være spørsmål om hva som skal læres, hvordan det skal arbeides, og hvor stoffet skal hentes fra. Det er naturlig at lærerens rolle er den mest sentrale i tilretteleggingen. De andres roller må bli støttende for denne tilretteleggingen. Initiativet til, og ansvaret for organiseringen ligger altså i all hovedsak hos læreren, mens skoleledelsens rolle blir å rydde plass – i rom og tid – til det samarbeidet som skal foregå mellom lærer, IKT-pedagog og bibliotekar.

4.4 Skolebiblioteket som en god og effektiv læringsarena

Biblioteket vil være en pilar i arbeidet med å skape gode og effektive læringsarenaer for elevene. Lærerne må i større grad ta bibliotekets kompetanse og kyndighet mer direkte i bruk, og også selv medvirke i aktiv faglig veiledning av elevene i den sammenheng. Bibliotekarenes fagspesifikke kompetanse er helt nødvendig for å lete fram og gjøre tilgjengelig, brokker av kunnskap og informasjon som deretter skal bearbeides til noe meningsfylt. Måten det skal arbeides på, ligger i det faglige og pedagogiske domenet som lærerne behersker. Og IKT-pedagogen er viktig for at elevene skal utnytte relevante digitale verktøy og ressurser.

Framtidens skolebibliotek er skolens nav, ikke bare i form av et fysisk sted, men som funksjon. Boka vil ikke forsvinne, vi er på vei inn i en overgangsperiode hvor det skilles mellom p-bøker og e-bøker, men boka i meningen "innhold" vil fortsatt eksistere. Eleven trenger veiledning og opplæring for å navigere seg fram til det de trenger. Dette behovet er uavhengig av om mediet er analogt eller digitalt, og det vil alltid være behov for spesialkunnskap om innhenting og vurdering av informasjon. Skolebibliotekarene må i enda større grad drive utadrettet virksomhet for å bidra i utdanningen av informasjonskompetente elever. For at elevene skal lykkes i den digitale skolen, må de tilegne seg informasjonskompetanse så vel som digital kompetanse.

Digital kompetanse blir i Program for digital kompetanse 2004-2008 (Utdannings- og forskningsdepartementet) definert slik:

Digital kompetanse består både av IKT-ferdigheter tilsvarende det å lese, skrive og regne, og mer avanserte ferdigheter som sikrer en kreativ og kritisk bruk av digitale verktøy og medier. IKT-ferdigheter omfatter det å ta i bruk programvare, søke, lokalisere, omforme og kontrollere informasjon fra ulike digitale kilder. Kritisk og kreativ bruk fordrer også evnen til evaluering, kildekritikk, fortolkning og analyse av digitale sjangre og medieformer”

Informasjonskompetanse er:

- å kunne definere et kunnskapsbehov
- å kunne søke og finne den nødvendige informasjonen
- å kunne vurdere informasjonen
- å kunne bruke informasjonen
- å kunne formidle informasjonen til andre

Begrepene utfyller og går opp i hverandre, og det å utdanne elever til informasjonskompetente og digitalt kompetente mennesker, bør være et av skolens og skolebibliotekets hovedmål.

4.5 Rammer, ressurser og kompetanse

Alle skoler bør ha samme standard på biblioteket når det gjelder påkrevd kompetanse, budsjett og bemanning. For å optimalisere bibliotektilbudet ved den enkelte skole, er det en fordel for samarbeidet med lærere og IKT-medarbeidere dersom bibliotekarene har pedagogisk tilleggsutdanning.

De økonomiske rammene for skolebiblioteket styres av opplæringsavdelingen i fylkeskommunen. Lønn til bibliotekar ligger i budsjettmodellen, og skolene fastsetter selv driftsmidlene.

Fylkeskommunen har også ansvar for at bibliotekarene har et forsvarlig arbeidsmiljø. Denne planen skal derfor bidra til at det gjennomføres regelmessige HMS-undersøkelser spesifikt for bibliotekarer. Rektor er ansvarlig for dette.

Kunnskapsløftets krav til skolebibliotekene vil øke behovet for kompetanseheving for bibliotekarene. Til tross for at bibliotekene ofte er små, har bibliotekaren et stort ansvar. Driften av et skolebibliotek innebærer alt fra budsjettansvar, til samlingsutvikling og brukerveiledning, og krever en mangesidig kompetanse. For å sikre en god og faglig forsvarlig drift, er det nødvendig med en utdanning i bibliotek- og informasjonsvitenskap, eller tilsvarende bibliotekfaglig utdanning.

Vår digitale hverdag er i stadig endring. Det er bibliotekarenes oppgave å kjenne til denne utviklingen, og å ta i bruk det som vil bedre bibliotektilbudet. Videre er grensen mellom bibliotek og klasserom mindre tydelige enn før, og det stilles nye krav til bibliotekarenes formidlingskompetanse. Rogaland fylkeskommune bør legge til rette for videreutdanning og faglig oppdatering. For sikkerhets skyld skal det presiseres at bibliotekaren verken skal bli lærer eller bli erstattet av en lærer.

Det er behov for minimum 100 % stilling ved alle skoler uavhengig av elevtall og fagtilbud, da bibliotek tekniske arbeidsoppgaver vil være de samme uavhengig av skolestørrelse. I hovedsak vil ressursbruken i utadrettet virksomhet (kildekurs,

lesestimulering, klassebesøk og individuell veiledning) være knyttet til skoletype og størrelse. Det bør være hele stillinger for både å sikre kvaliteten på tilbudet og å bedre rekrutteringsmulighetene. For å sikre brukernes tilbud, bør det ut fra arbeidsmengde vurderes om ytterligere bibliotekarressurser er påkrevd.

Fylkesstandarder bør også innebære åpningstider tilpasset den tiden elevene er på skolen. Det er derfor en viktig prioritering å få åpent bibliotek hele skoledagen.

5. Oppfølging av strategiplanen

5.1 Møteplasser

Med få unntak arbeider kun én person på skolebiblioteket ved de videregående skolene i Rogaland, og kontakt med eget fagmiljø er derfor av stor betydning. Det er viktig å ha et sterkt og velfungerende fagforum med et tydelig faglig fokus, og skolene må legge forholdene til rette slik at bibliotekarene kan delta på møtene.

Det kan også være behov for faglige råd og faglig veiledning når det gjelder organisering og arbeid i skolebibliotekene. Det bør derfor etableres et kvalitetsteam som ved planmessige besøk i de ulike skolebibliotekene kan bidra med råd og oppfølging etter behov. Teamet kan for eksempel bestå av en bibliotekar, en skoleleder og/eller en person fra opplæringsavdelingen. Kvalitetsteamet legges administrativt i styringsdialogen med skolene.

For fullt å kunne utnytte hverandres kompetanse og ideer, bør samarbeidet mellom skolebibliotekarene og det øvrige pedagogiske personalet være preget av delingskultur. Derfor bør det etableres digitale møteplasser for utveksling av informasjon, materiale og erfaringer. Bibliotekarene bør også oppfordres til å delta på nasjonale og internasjonale møteplasser.

5.2 Kompetanseheving

Kompetansehevingstiltak vil være nødvendig for å sikre kvaliteten når skolebiblioteket i større grad skal være en del av det pedagogiske utviklingsarbeidet. I tillegg vil det være nødvendig med tiltak knyttet til digitale ressurser og verktøy.

Skolebibliotekarene bør ta del i kompetanseutvikling på skolen for øvrig, slik at den bibliotekfaglige kompetansen kan påvirke det pedagogiske og det IKT-faglige. I tillegg vil det være aktuelt med egne program for kompetanseheving for skolebibliotekarere i strategiperioden.

5.3 Handlingsplan

Det skal utarbeides egen handlingsplan for biblioteket ved den enkelte skole. Handlingsplanen forankres i foreliggende strategiplan og skolens pedagogiske plattform. Den kan for eksempel inneholde rutiner for utadrettet virksomhet (kurs i nett- og kildebruk, lesestimulering, klassebesøk mv), samarbeid mellom bibliotekar, lærerne og IKT-pedagog, plan for åpningstider i skolebiblioteket tilpasset skoletiden, digitale møteplasser for deling, kompetanseutvikling og HMS. Rektor bestemmer hva, hvordan og når.

5.4 Rullering

Planen evalueres i 2016, og rulleres på grunnlag av denne evalueringen.

Litteraturliste

- ABM-utvikling (2006) ABM-skrift #30 og ABM-skrift #31 *Bibliotekreform*
- Australian School Library Association: *Impact of School Libraries on Students Achievement: a Review of the Research*: <http://www.asla.org.au/research/Australia-review.htm/>
- Burgin, R., Bracey, P.B. (2003). *An Essential Connection. How Quality School Library Media Programs Improve Students Achievement in North Carolina*. RB Software and Consulting: <http://www.rburgin.com/NCschools2003/NCSchoolStudy.pdf>
- Johanson, L. (2009). *Gymnasielevens søkning och användning av information*. Høgskolan i Borås: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/5693/1/09-66.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (Opplæringsloven)*
- Kunnskapsdepartementet (2004). St.meld. nr. 30 (2003-2004) *Kultur for læring*
- Kunnskapsdepartementet (2005). *Kunnskapsløftet. Læreplan for grunnskole og videregående opplæring 2014*
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Forskrift til opplæringslova*
- Kunnskapsdepartementet (2008a). St.meld. nr. 23 (2007-2008) *Språk bygger broer. Språkstimulering og språkopplæring for barn, unge og voksne*
- Kunnskapsdepartementet (2008b). St.meld. nr. 31(2007-2008) *Kvalitet i skolen*
- Kulturdepartementet (2009). St.meld. nr. 31 (2008-2009) *Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*
- Kirke- utdannings og forskningskomiteen (2004). Innst. S. nr. 268 (2003-2004) *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om kultur for læring*
- Ohio Educational Library Media Association: *Libraries Matters*: <http://www.oelma.org/OhResearchFindings.htm>
- Rogaland Fylkeskommune, Opplæringsutvalget. *Felles satsingsområder 2009-2010*. Sak 0015/09, vedtatt 03.03.2009
- Rogaland Fylkesbibliotek (2009) *Bibliotek i Rogaland – Statistikk 2008*. Rogaland fylkeskommune
- Rodney, M.J., Lance, K.C., Hamilton-Pennell, C. (2003). *The Impact of Michigan School Libraries on Academic Achievement: Kids Who Have Libraries Succeed*. Library of Michigan: http://www.michigan.gov/documents/hal_lm_schllibstudy03_76626_7.pdf